

■ Butser Ancient Farm – vesnice z doby železné

■ Butser – oprava stěn velkého kruhového domu

Spojení experimentální archeologie a living history ve sféře kulturního dědictví

Tento článek popisuje jakým způsobem čtyři archeoparky čerpají a předávají veřejnosti informace o minulosti: jde o Butser Ancient Farm v anglickém Hampshiru, Historicko-archeologické středisko Lejre v Dánsku a skotská centra Crannog v Perthu a Archaeolink Prehistory v Aberdeenshiru.

■ Carolyn FORREST
(Velká Británie)

Úvod

Hlavním cílem experimentální archeologie je hledat lepší pochopení toho, jak byly pravěké artefakty vytvářeny a jak byly používány. To zahrnuje (re)konstrukci artefaktů s použitím stejných technik a materiálů při využití současných archeologických poznatků. Cílem mého výzkumu bylo zjistit, jaké poznatky experimentální archeologie vytváří, jak jsou využívány, a také jak jsou přínosné pro naše pochopení minulosti. Velkou doménou experimentální archeologie je sféra kulturního dědictví, kde se nabízí široký výběr historických epoch

i metod jejich zobrazení. Konkrétně je můj výzkum zaměřen na čtyři různá historická centra a na to, jak living history ovlivňuje naše vědomosti o minulosti, a jak experimentální archeologie přispívá k získávání těchto poznatků.

Zvláště se zajímám o způsob, jak můžeme získat vědomosti tím, že použijeme něco, co nám z minulosti zůstalo, ať už je to obydlí nebo nástroj, a pak se pokusíme vytvořit něco podobného za použití dostupných pravěkých technologií. Co je zajímavé, je pohled na různé způsoby, jakými toho můžeme dosáhnout. Fyzická rekonstrukce také zprostředkuje nový pohled na činnosti našich předků.

V posledních letech vzrostl zájem veřejnosti o archeologii díky programům, jako Time Team a novým sériím Wild Food od Raye Mearse, které byly natočeny spolu s archeobotanikem Gordonem Hillmanem. Rostoucí skupina laických zájemců o archeologii z řad veřejnosti také ovlivnila jiný fenomén – „pravěká centra“. To jsou centra nebo archeoparky, kde jsou rekonstruována jednotlivá období regionální (pre)historie, a slouží k zábavě a vzdělání.

Jak kvalitní jsou prezentované informace? Jak je určité období představeno? V jaké míře je použita experimentální archeologie? Nebo slouží centra jen jako zábavní parky?

Pro výzkum jsem vybrala čtyři centra, abych srovnala, jakým způsobem informace o minulosti získávají a dále předávají: Butser Ancient Farm v Anglii, Historicko-archeologické centrum Lejre v Dánsku a dvě skotská centra, Crannog v Perthu a Archaeolink Prehistory v Aberdeenshiru. Výhodou bylo to, že mám tříletou zkušenost coby asistentka prezentátora historie a také vysokoškolské vzdělání, které zahrnuje velkou část pra-

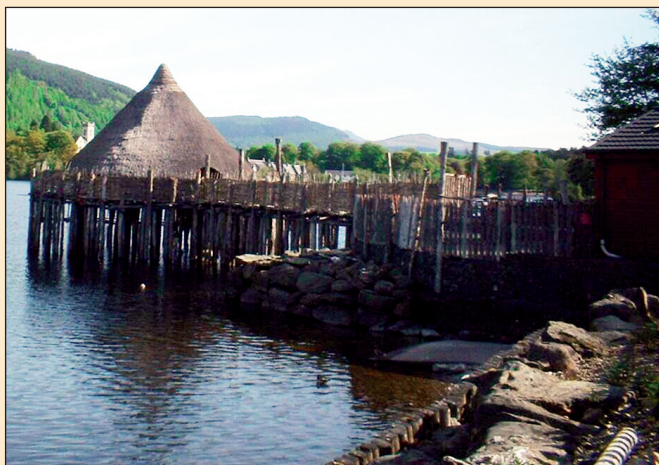
věkých dějin. Byla jsem tedy, po krátkém oprášení vědomostí, schopná rychle se zapojit do běžné denní činnosti v centrech. To bylo výhodou při zkoumání jejich vnitřního chodu. Nicméně nejdříve jsem navštívila každé centrum jako obyčejný návštěvník, abych získala nestranný pohled.

Butser Ancient Farm

Butser Ancient Farm nedaleko Portsmouth v Hampshiru byl vybudován v roce 1972 Peterem Raynoldsem, který chtěl vytvořit místo pro vzdělávání a vědecký výzkum mladší doby železné (400 BC - AD 400).

■ Butser – farma z doby železné a hospodářské zvířectvo

■ Skotské centrum Crannog – pohled na sídliště z pobřeží

Specifikem Butseru je, že věci jsou ponechány procesu přirozeného stárnutí, stavby se neopravují. Reynolds chtěl vidět, jak tyto stavby sloužily a přetrvávaly v čase, tak jako před mnoha staletími (Reynolds 1999: 131). Tudíž je Butser stále se měnící lokalita.

Reynolds domy rekonstruoval podle dochovaných archeologických nálezů, s použitím přesných rozměrů a dalších informací získaných z archeologických lokalit. Tím dal návštěvníkům možnost vidět tyto stavby rekonstruované v trojrozměrné podobě, což by si jinak většina laiků nebyla schopná představit.

V Butseru se kromě zvláštních příležitostí nekonají

žádné akce typu living history. Nejsou zde průvodci v kostýmech, zaměstnanci nosí jen trička nebo mikiny s logem centra, aby se odlišili od veřejnosti. Nejsou zde žádné prohlídky s průvodcem a veřejnost může chodit po parku podle libosti. Je zde jen několik informačních cedulí, takže pokud nablízku nepracuje někdo z personálu, není zde nikdo, kdo by podal další informace, což může být pro návštěvníky frustrující. Zaměstnanci jsou ale báječní a na požádání ochotně věnují návštěvníkům čas i znalosti.

Skotské centrum Crannog

Středisko Crannog leží na břehu jezera Tay v Perthshiru.

■ Crannog – ukázka pokrývání střechy

Je příkladem pravěkého jezerního sídliště, které je postaveno na základě podvodního archeologického výzkumu z jezerního opevněného sídliště Oakbank v jezeře Tay, nedaleko místa zvaného Fearman (Dixon 2004: 107). Práce na sídlišti začala v roce 1994, pro veřejnost bylo otevřeno v červnu roku 1997. Návštěvnícké centrum bylo otevřeno na jaře roku 2000, zájemci v něm mohou vidět mnoho původních artefaktů z lokality Oakbank, získat další informace a shlédnout krátká videa o podvodní archeologii.

Zaměstnanci berou návštěvníky na prohlídky s průvodcem, pracují v obchodech a provádějí potřebnou údržbu. Na rozdíl od Butseru je veřejnosti povoleno navštívit sídliště jen v rámci prohlídky, a to z bezpečnostních důvodů. Prohlídky běží každých čtyřicet pět minut, záleží na zájmu návštěvníků. Prvních patnáct minut se odehrává ve výstavním centru bez dozoru, a potom bere průvodce skupinu na sídliště a vysvětluje jeho stavbu a život v době železné. Nakonec, po návratu zpátky na břeh, ukazuje průvodce různé dovednosti od soustružení dřeva, vrtání kamene, předení vlny, mletí mouky až po rozdělování ohně. Po ukázce si může veřejnost všechny činnosti podle libosti vyzkoušet. Průvodci na sídlišti nosí přes civilní oděv vlněnou tuniku, výsle-

kem je zvláštní mix starého a nového oblečení.

Lejre v Dánsku

Historicko archeologické středisko Lejre v Dánsku bylo otevřeno v květnu roku 1964 s jediným cílem, provádět vědecké archeologické experimenty (Rasmussen, Grønnow 1999: 137). Během prvních tří let byla postavena vesnička doby železné a také zrealizováno množství experimentálních workshopů. Podobně jako v Butseru mají více než třicetiletou praxi a byli průkopníky experimentální archeologie. Od počátku si také uvědomovali, jaký význam mají při výuce a vzdělávání praktické zkušenosti a možnost vlastníma rukama se dotknout trojrozměrných rekonstruovaných předmětů a ne je pouze vidět na papíře nebo za sklem v muzeu.

Centrum leží v krásné krajině na obrovské ploše, má pět hlavních areálů – doba kamenná, doba železná, vikingské tržiště, vesnické domy ze 17. století a dílny. Areály jsou navzájem oddělené a přírodní prostředí podporuje dojem, že jste se opravdu vrátili v čase. Obvykle je zde personál složený ze zhruba deseti vědců, sekretářek, správců areálů a řemeslníků. Během hlavní sezóny přechodně zaměstnají podle finančních možností až padesát dalších zaměstnanců. Často to jsou studenti

■ Crannog – rozdělování ohně lukem

■ Experimentální středisko Lejre – rybaření stylem doby kamenné

příbuzných oborů a tak mají dobré podvědomí o oblasti, ke které jsou přiděleni.

Co je na tomto centru tak působivé, je pečlivá práce s detailem. S velkou opatrností vybírají, co mají na sobě, aby dobové oblečení byly co nejpresnější. Po dvou týdnech výzkumu centra jsem se mohla připojit k rodinám, žijícím ve vesničce v době železné. Zůstávali tam po dobu jednoho týdne, a v době, kdy bylo centrum otevřeno pro veřejnost, se museli chovat a oblékat podle zvyklostí v době železné. Cílem pobytu bylo vykonávat běžné denní činnosti a případně naučit se i nové dovednosti nebo něco opravit ve vesničce. Pro návštěvníky je fascinující vidět, jak si tito lidé připravují jídlo, někdy dokonce i s ochutnávkou. Pestrá věková škála dočasných obyvatel dodává areálu na autenticitě.

Pravěký park Archaeolink

Pravěký park Archaeolink v Oyne v Aberdeenshiru byl otevřen před deseti lety na úpatí kopce Berryhill v Oyne. Na kopci za parkem jsou archeologické pozůstatky kruhového domu a na vrcholu zbytky pravěkého obranného valu. Tím je lokalita ideální pro propagaci místního pravěku. Je také místem Bennachie, kde se údajně odehrála bitva Monse Grapia, ve které Římané bojovali s místními keltskými kmeny v roce 84 AD. V parku je několik areálů, počínaje mezolitem a neolitem, je zde i pec doby bronzové, římský pochodový tábor a nakonec kruhový dům doby železné a farma.

Park je spravován interpretačním týmem, který poskytuje hodinové prohlídky dopoledne a odpoledne, podle

■ Lejre – vaření ve vesnickém domě z 18. století

poptávky, a podává zajímavé informace o každé lokalitě a z regionální historie. Je zde snaha o dobové oblékání, ale ne tak přísná jako v Lejre.

Závěr

Střediska a archeoparky, které byly předmětem mého výzkumu, „překládají“ historické znalosti do fyzické podoby, což neodborníkům poskytuje vědomosti a rozvíjí turistický ruch. Historické (re)konstrukce na všech lokalitách jsou založeny hlavně na místních archeologických nálezech. Jsou postaveny z místního materiálu a s použitím pravěkých technik, zpravidla vytvořených pomocí experimentů. Ačkoliv byly Lejre a Butser postaveny pro vědecké experimentální účely, ani jeden by kvůli nízkým finančním dotacím od vlády a dalších institucí nemohl fungovat bez zisků,

kteří přinášejí vzdělávací aktivity a turismus.

Jaký je tedy význam experimentální archeologie ve sféře kulturního dědictví? Experimentální archeologie zaplňuje mezery v našem poznání minulosti. Schopností vyzkoušet myšlenky založené na archeologických poznatcích a jejich vkládání do historického kontextu nám možná dá lepší představu o tehdejší životě. Použitím těchto poznatků mohou centra poskytnout veřejnosti informace i zábavu skrze living history a repliky. Významná část příjmů center pochází od návštěvníků ze škol a vzdělávacích institucí, což ukazuje, že z pedagogického hlediska jde o dobrý způsob prezentace minulosti.

Díky zájmu veřejnosti o tradiční řemesla a dovednosti se centra uplatňují v rozvíjejícím

■ Archaeolink – kruhový dům doby železné s farmou

■ Archaeolink – dřevěný „henge“ a kamenný kruh

se turistickém průmyslu (Vergo 2000: 61). Navíc jak roste ekologické povědomí lidí, začínají se o vědomosti a dovednosti šetřit k životnímu prostředí, což přináší obrození zájmu o pravěké techniky.

Proč bylo důležité navštívit a zkoumat čtyři různá centra? Ačkoliv se všechna čtyři centra snaží o jednu věc – poskytnout informace o minulosti – bylo zajímavé porovnat, v čem jsou podobná a v čem se liší. V průběhu výzkumu jsem si kladla otázky jako:

Být či nebýt v dobovém kostýmu? Podporují kostýmy celkový obraz, který se centrum snaží vytvořit nebo mu naopak škodí? Pomáhá kostým představit si minulost nebo jen rozlišuje a odcizuje návštěvníka a průvodce? Kdo je pokládán za informovanějšího, ti s kostýmem nebo ti bez něj? Je lepší nemít žádný kostým, než ten, který je historicky nepřesný?

Upřímně, potřebujeme living history k oživení toho, co nám přináší experimentální archeologie, nebo může být experimentální archeologie bez living history? Můžeme postavit stavbu nebo udělat kopii artefaktu bez přihlídnutí k lidskému faktoru?

A dále, jaká je hodnota prohlídky s průvodcem v porovnání s ponecháním návštěvníka jeho osudu? Ptá se veřejnost na stejné otázky ve

všech centrech, bez ohledu na to, jedná-li se o prohlídku s průvodcem nebo bez?

Peter Stone a Philippe Planel tvrdí ve svém článku „Vybudovaná minulost“ (1999: 1), že nestačí jen postavit stavbu. Zdůrazňují, že archeologie připouští množství možných interpretací, tudíž žádná nabízená informace by neměla být prezentována jako jediná možná, ale jen jedna z mnoha variant. Každá stavba by měla podnítit návštěvníky k tomu, aby o ní chtěli vědět víc. Ať už bude oživena průvodcem nebo pomocí living history, záleží na autorových znalostech, ne na kostýmu. Nicméně průvodce v kostýmu podněcuje představivost návštěvníka. Důležitá je interakce mezi návštěvníkem a stavbou nebo artefaktem. Bez ní by se z nich staly jen statické předměty, podobné těm v muzeích. Aby se centra mohla dále vyvíjet, potřebují stále pokračovat v experimentech a vytvářet informace z nových archeologických materiálů a k tomu je nutné získat finanční prostředky. Živá prezentace výsledků experimentální archeologie poskytuje vzdělání i zábavu veřejnosti a centru příjmy potřebné pro jeho činnost.

Podle mého názoru bude význam práce prováděné v centrech oceněn jen tehdy, bude-li experimentální archeologie široce uznávána jako plnoprávná součást archeologie, a k tomu pomůže, když bude

prováděna na vědeckější bázi (tzn. zajistit si jasné hypotézy, zaznamenat metody a výsledky). V současné době je často řazena do kategorie „hobby“ a spojena s představou výstředních víkendových nadšenců, nebo bývá vykládána jako prostředek k zábavě. Problémem je také nedostatek koordinace v experimentálně-archeologické komunitě, což vede k opětovnému „objevování Ameriky“ a neustálému opakování již provedených experimentů na různých místech. Kromě toho obvykle neexistuje jediná správná metoda, jak dosáhnout požadovaného výsledku, možných cest je více.

Vím, že za rok svého výzkumu jsem se naučila tolik díky tomu, že jsem mohla pracovat po boku řemeslníků, což je přesně to samé, co se mohlo odehrávat v minulosti. Ať už je vzdělání předáno pomocí living history, nošením kostýmu nebo jinak, důležité je, že lidé jsou schopni prostřednictvím své vlastní účasti přijmout tuto svěbytnou formu získávání vědomí o minulosti.

Literatura

- Ascher, Robert 1961: 'Experimental Archaeology', *American Anthropologist*. New Series 63 (4): 793-816.
- Coles, John 1973: *Archaeology by Experiment*. London: Hutchinson & Co. Ltd.
- Coles, John 1979: *Experimental Archaeology*. London: Academic Press Inc.
- Dixon, Nicholas 2004: *The Crannogs of Scotland: An Underwater Archaeology*. Brimscombe Port Stroud: Tempus Publishing Ltd.
- Gordon Childe, V. 1956: *Piecing Together the Past*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Harding, A. F. (ed.) 1999: *Experiment and Design: Archaeological Studies in honour of John Coles*. Oxford: Oxbow Books.
- Hudson, Kenneth 1981: *A Social History of Archaeology: The British Experience*. London: The MacMillan Press Ltd.
- Ingersoll, Daniel, Yellen, John E., MacDonald, William (eds.) 1977: *Experimental Archaeology*. New York: Columbia University Press.
- Jewell, P.A. (ed.) 1963: *The Experimental Earthwork on Overton Down Wiltshire 1960*. London: The British Association for the Advancement of Science.
- Leakey, L.S.B. 1934: *Adam's Ancestors: An up-to-date outline of what is known about the origin of man*. London: Methuen & Co. Ltd.
- Lumley, Robert (ed.) 1995: *The Museum Time Machine*. London: Routledge.
- McIntosh, Jane 2003: *The Practical Archaeologist: How we know what we know about the past*. London: Thames and Hudson Ltd.
- Merriman, Nick (ed.) 2005: *Public Archaeology*. London: Routledge.
- Rasmussen, Marianne, and Bjarne Grønnow 1999: *The Historical-Archaeological Experimental Centre at Lejre, Denmark: 30 years of experimenting with the past*. In Peter Stone and Philippe G. Planel (eds.) *The Constructed Past: Experimental archaeology, education and the public*. London: Routledge: 136-145.
- Renfrew, Colin 2007: *Prehistory: Making of the Human Mind*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Renfrew, Colin, and Paul Bahn 2004: *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. Fourth Edition. London: Thames & Hudson Ltd.
- Reynolds, Peter 1999: *Butser Ancient Farm, Hampshire, UK*. In Peter Stone and Philippe G. Planel (eds.) *The Constructed Past: Experimental archaeology, education and the public*. London: Routledge: 124-135.
- Sorenson, Colin 2000: *Theme Parks and Time Machines*. In Peter Vergo (ed.) *The New Museology*. London: Reaktion Books Ltd: 60-73.
- Stone, Peter G., Planel, Philippe G. (eds.) 1999: *The Constructed Past: Experimental archaeology, education and the public*. London: Routledge.
- Thomas, Julian (ed.) 2000: *Interpretative Archaeology*. London: Leicester University Press.
- Trigger, Bruce G. 1989: *A History of Archaeological Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vergo, Peter (ed.) 2000: *The New Museology*. London: Reaktion Books Ltd.

Summary

Linking Experimental Archaeology and Living History in the Heritage Industry

Prehistoric centres or archaeoparks reconstruct periods of local (pre)history for entertainment or educational purposes. How much is experimental archaeology used to advance knowledge? The centres and archaeoparks which were used in the research put local historical knowledge into a physical context, which caters for education and tourism in order to produce revenue. The historical constructions at all of the sites are predominately based on local archaeological evidence and are built with locally sourced materials using prehistoric techniques, which are usually discovered through experimentation. Although Lejre and Butser were established initially as places for scientific research into experimental archaeology, neither can function without the revenue that education and tourism brings.

■ Lejre Pohřeb do bažin v době železné